

Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Загребський університет
Філософський факультет
Кафедра української мови та літератури

Іван Франко

ПІД ОБОРОГОМ

Ivan Franko

POD SJENICOM

Львів
2024

УДК 821.161.2-32“1905”І.Франко
Ф 83

Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 65/4 від 30 квітня 2024 р.

Переклад – *Домагоя Кличека*

Наукова підготовка тексту
та післямова – *Святослава Пилипчука*

Франко Іван
Ф 83 Під оборогом = Pod sjenicom / Іван Франко. – Львів :
ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. – 82 с.

ISBN 978-617-10-0787-1

У книзі запропоновано передрук оповідання Івана Франка «Під оборогом» (1905 р.) та уперше подано переклад цього знакового твору української літератури хорватською мовою. Про час, місце, обставини написання Франкового майстерверку, а також про «таємниці» цього тексту йдеться у післямові.

УДК 821.161.2-32“1905”І.Франко

ISBN 978-617-10-0787-1

© ЛНУ ім. Івана Франка, 2024

Передмова

Ім'я класика української літератури Івана Франка є знаним у хорватській читацькій аудиторії, особливо серед любителів слов'янської літератури. Про життя і творчість видатного українського письменника і вченого йдеться в статтях хорватських енциклопедій та літературних лексиконів, а також у нечисленних, але все ж існуючих виданнях, перекладених хорватською мовою, які присвячені життю і творчості цього найпліднішого українського письменника другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (див. Галик Володимир «Іван Франко і хорватська культурна спадщина». – Загреб, 2012). Проте хорватські читачі досі були позбавлені можливості ближче та глибше ознайомитися з літературною творчістю цього автора. Причина дуже проста: величезний доробок Івана Франка чекає свого перекладу хорватською мовою.

Серед перших опублікованих творів Івана Франка хорватською мовою варто виділити *Prpovijesti* тобто Оповідання, надруковані в Загребі 1950 року в тодішньому видавництві «Зора». Доцільно зазначити, що хорватською мовою оповідання перекладали не з оригіналу, а майже виключно через російську мову. Отож добірку цих оповідань навряд чи можна було б зарахувати до найвизначніших антологій творів Івана Франка. Поетика оповідань «Муляр», «Добрий заробок», «Ліси й пасовиська», «Цигани», «До світла», «Панцизняний хліб», згаданого видання, безумовно, більше влаштовувала тодішніх упорядників

з огляду на літературний світогляд, який панував у соціалістичній Хорватії в ті роки. З позиції сьогодення розуміємо, що згадані твори обрано для перекладу саме тому, що вони легше вкладалися в рамки тогочасної заідеологізованої літературної парадигми, яка тематизувала робітників і селян та їхню експлуатацію (що, властиво, й можна виокремити у згаданих вище творах, хоча, звичайно, це зовсім не єдина риса, яка їх характеризує). Натомість, у збірнику 1950 р. твори, в яких розкриваються головні інтелектуальні ідеї Івана Франка, ніби зумисне упущені в перекладах хорватською мовою. Читати Франка можна різносторонньо, оскільки він автор складний, і саме такого підходу вимагають його твори, що свідчить про ще більшу потребу перекладати його художню спадщину іншими мовами.

Приблизно через двадцять років твори Івана Франка були представлені у репрезентативних хорватських літературних виданнях. Одна поезія увійшла до «Антології світової любовної поезії» (Загреб, 1968). Йдеться про «*Zašto li, djevojko*» («Ой ти, дівчино, з горіха зерня») у перекладі Антиці Менац. А прозовий твір «*Dobra zarada*» («Добрий заробок») у перекладі Романа Шоварі увійшов до видання «Сто вибраних новел світової літератури» (Загреб, 1968).

Ім'я академіка Антиці Менац є вкрай важливим у контексті перекладу української класики хорватською мовою. Згадаймо лише, що завдяки їй хорватською мовою були перекладені вибрані вірші з «Кобзаря» (Taras Ševčenko. «*Izabrane pjesme*». – Загреб, 2014), які супроводжувалися післямовою, поясненнями та коментарями загребських українців Раїси Тростинської та Євгена Пащенко, а також кращі зразки української поезії XIX та XX ст. в окремому виданні «*Ukrajinska lirika*» (Загреб, 1998). До книги увійшли переклади творів Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Павла Тичини, Максима Рильського, Ліни Костенко, Василя Стуса, Дмитра Павличка та багатьох інших. Важливість цих перекладів, серед яких, як уже було зазначено, також є кілька поезій Івана Франка, полягає саме в тому, що

хорватський читач отримав можливість ознайомитися з творами, які виходять за встановлені раніше ідеологічно забарвлені рамки.

Робота над художнім перекладом – це часто складний, багатогарбовий і тривалий процес, тому текст треба розглядати, враховуючи усі рівні. З-поміж іншого також потрібно аналізувати твір у контексті закладеної у ньому символіки, або ж міфології, яка часто «ховається» за, здавалося б, звичайними поняттями. Якщо розглядати конкретно питання перекладу Франкового оповідання «Під оборогом», то лексико-концептуальний виклик, з яким доводиться мати справу перекладачеві, впадає в вічі вже в самій назві. Оборіг – лексема, яка не має прямого відповідника в хорватській мові, проте є ключовою, за допомогою якої Іван Франко змальовує колоритний підгірський пейзаж.

Оборіг, що означає повітку на чотирьох опорних стовпах для захисту сіна, є типовою частиною сільської бойківської архітектури. Проте такі приклади сільського будівництва не є типовими для хорватських гір, тому автентичність і своєрідність тексту полягає саме в багатьох поняттях, які можна віднести до категорії *terminus technicus*; це, окрім уже згаданого оборогу, також оборожина, огниво та інші. Є й ті, котрі Іван Франко не згадує в оповіданні прямо, проте їхнє значення можна латентно вичитати з тексту; саме таким буде явище мольфарства і сам мольфар, який займає важливе місце в українській фольклорно-міфологічній традиції. Ще один велет української літератури – Михайло Коцюбинський – у повісті «Тіні забутих предків» неповторно втілив образ мольфара. І хоча в оповіданні Іван Франко на позір не заглиблюється в характеристику свого протагоніста як майбутнього мольфара (лише підказує вустами матері, що говорити про це ні перед ким не годиться), перекладачеві належить дібрати потрібні слова, які донесуть до хорватського читача такий незнаний пласт свідомості, що охоплює незвичайний зв'язок із природою та світом потойбіччя і міфології (незримо присутній у творі як невід'ємна складова світогляду україн-

ських горян), і подати це явище у перекладі зрозуміло й органічно, показати героя, у нашому випадку, малого Мирона, так, як його сприймає носій української мови під час читання Франка.

Поринаючи у всесвіт головного героя й уважніше розглядаючи, здавалося б, звичайні картини з повсякденного життя українського села початку ХХ ст., які виступають в оповіданні тлом, помічаємо новий вимір твору. Іван Франко майстерно створив згаданий контекст як фон, на якому відбувається чудове перетворення маленького героя, формується усвідомлення його сили. Читач стає свідком трансформації головного героя і того, як він змінюється, сприймаючи навколишній світ. Такий концептуальний рівень твору та зміна героя (і це на прикладі лише одного оповідання!) додатково вказує на багатство авторського мислення й рефлексії та підтверджує, наскільки складним і різноплановим є Іван Франко як автор. Навіть його антологічні, канонічні твори, такі як поетична збірка «З вершин і низин», «Зів'яле листя» чи п'єса «Украдене щастя», чи вершина його ліро-епічної творчості – поема «Мойсей» ґрунтуються на різній стилістиці й поетиці, і кожен зі згаданих творів показує лише одне з літературних облич Івана Франка, як це робить і малий Мирон в оповіданні «Під оборогом», тепер й у хорватському перекладі. Твір передвіщає неймовірне епічне зростання головного героя, а відтак шлях творення й перетворення задуму автора, його стилістичне багатство та майстерність.

«Добрі переклади важливих і впливових творів чужих літератур у кожного культурного народу, починаючи від давніх римлян, належали до підвалин власного письменства»¹. Можна погодитися з цією думкою Івана Франка і констатувати, що зараз у Хорватії існує велика потреба в нових перекладах його літературних творів. Перекладені художні полотна Івана Франка сприяли б подальшому глибшому розумінню української літе-

¹ Франко І. Каменярі. Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання // Франко І. Зібрання творів : у 50-ти томах. – Київ : Наукова думка, 1983. – Т. 39. – С. 7.

ратури, українців, української культури та мистецтва загалом, бо *ars longa, vita brevis*. Переклади творів Івана Франка на часі.

Тож нехай переклад цього оповідання хорватською мовою стане маленьким внеском у впізнавання одного з літературних облич Івана Франка, тієї, щоправда, невеличкої, але цінної часточки мозаїки, яка є своєрідним натяком, передвісником величі письменника, що кличе до нових перекладів, досліджень, інтерпретацій і відкриттів.

Домагой Кличек

кафедра української мови та літератури
філософського факультету Загребського університету

Зміст

Передмова.....	3
Іван Франко. Під оборогом	8
Ivan Franko. Pod sjenicom	28
Оповідання Івана Франка	
«Під оборогом»: фольклорний код твору	48

Іван Франко

ПІД ОБОРОГОМ

Наукова підготовка тексту
та післямова – *Святослава Пилипчука*

Редактор *Уляна Крук*
Комп'ютерне верстання *Світлани Сенік*
Обкладинка *Василя Рогана*

Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. 5,6. Тираж 300 прим.

Львівський національний університет імені Івана Франка.
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи.
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007